

Dawid Kamiński

"Stan i perspektywy demokracji
bezpośredniej we współczesnym
Świecie", red. Maria
Marczewska-Rytko, Lublin 2010 :
[recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 19/1,
187-190

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Recenzje. Sprawozdania

Reviews. Reports

Dawid Kamiński, rec. [*Stan i perspektywy demokracji bezpośredniej we współczesnym świecie*, red. Maria Marczevska-Rytko, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, ss. 605]

We współczesnym świecie trudno byłoby wskazać państwa rozwinięte nieoparte na zasadach demokracji. Jednak równie niełatwo byłoby wyobrazić sobie państwo, które opierałoby się jedynie na demokracji bezpośredniej. Ta forma demokracji, rozumiana jako działalność wszystkich uprawnionych do głosowania obywateli, mająca na celu kierowanie polityką państwa, jest obecnie mało realna. Należy jednak zauważyć, że większość obecnych systemów demokracji pośredniej zachowało w swoich ustawodawstwach narzędzia, dzięki którym obywatele mogą brać czynny udział w kształtowaniu polityki danego kraju. Wśród tych narzędzi należy wymienić: referenda, plebiscyty, inicjatywy społeczne i konsultacje społeczne. Istnienie tych narzędzi, zakres funkcjonowania, ich rozwój oraz perspektywy stały się tematem badań zarówno naukowców polskich, jak i światowych.

W 2011 roku pod redakcją Marii Marczevskiej-Rytko ukazała się praca zbiorowa pt. *Stan i perspektywy demokracji bezpośredniej we współczesnym świecie*, wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Opracowanie to jest efektem refleksji autorów na temat kondycji demokracji bezpośredniej we współczesnym świecie. Zgodnie ze słowami redaktor tomu we wstępie, debata nad demokracją bezpośrednią obejmuje „wymiar lokalny i globalny, sferę aksjologiczną i instytucjonalną, a także perspektywę porównawczą (polską, europejską i światową)”.

Recenzowana praca zawiera trzydzieści artykułów, które zostały ujęte w pięciu częściach książki. Pierwsza część dotyczy *Demokracji bezpośredniej – dylematów i wyzwań*, druga *Demokracji bezpośredniej w Polsce i wybranych państwach Europy Wschodniej*, trzecia *Demokracji bezpośredniej w wybranych państwach Europy Zachodniej*, czwarta *Demokracji bezpośredniej w USA, Kanadzie i Meksyku*, piąta to *Aneks*. Poszczególne części zostały precyzyjnie podzielone i jak widać podziału tego dokonano według kryterium terytorialnego.

Ze względu na mnogość artykułów oraz wyraźny i dokładny podział na części recenzja nie będzie się odwoływała do każdego artykułu z osobna. Zostaną natomiast poruszone najważniejsze kwestie zawarte w poszczególnych rozdziałach.

We *Wprowadzeniu*, które otwiera opracowanie, Maria Marczevska-Rytko dokonuje krótkiej charakterystyki instytucji demokracji bezpośredniej, jej charakteru władczego oraz proceduralnego. Należy zaznaczyć, że autorka wskazuje również na fakt używania elementów demokracji bezpośredniej przez reżimy antydemokratyczne. W dalszej części *Wprowadzenia* została zawarta informacja na temat zakresu opracowania i celu, w jakim zostało stworzone.

Na część pierwszą, zatytułowaną *Demokracja bezpośrednia – dylematy i wyzwania*, składa się siedem artykułów, które zostały ułożone w logiczną całość. Pierwszy jest artykuł Andrzeja Sepkowskiego, który w swojej pracy, przywołując różne definicje oraz mity, które narosły wokół demokracji, stara się ukazać korzenie tego systemu. Dzięki takiemu podejściu autor przybliży demokrację w sposób bardziej obiektywny niż byłoby to możliwe poprzez przytoczenie jednej definicji czy poglądu. W kolejnych artykułach autorzy (A. Gałkowska, S. Gałkowski, S. Mrozowska, S. Krzyżniak, J. Wyleżałek) swoją uwagę skupiają na obecnym stanie demokracji bezpośredniej. Wskazują oni na problemy, z jakimi borykają się współczesne państwa demokratyczne w zakresie stosowania demokracji bezpośredniej. Badacze w swoich pracach podejmują różne ujęcia dylematów i wyzwań, przed jakimi stoi demokracja bezpośrednia we współczesnym świecie. Dzięki różnym podejściom do tematu autorzy proponują odmienne rozwiązania tych problemów. Należy podkreślić, że artykuły składają się na logiczną całość, a rozwiązania w nich prezentowane nie są ze sobą sprzeczne. Dlatego też mogą one być traktowane jako komplementarne podejście do tematu i mogą być stosowane równocześnie, co prawdopodobnie przyniosłoby najbardziej pożądane efekty dla przyszłego rozwoju demokracji bezpośredniej. Ostatnie dwa artykuły autorstwa Leszka Porębskiego i Magdaleny Musiał-Karg skupiają się na wykorzystaniu nowoczesnych technologii w demokracji bezpośredniej. Autorzy wskazują na możliwości, jakie oferują nowe technologie informacyjne i komunikacyjne (Information and Communication Technologies-ICT). W obu przypadkach badacze zgadzają się z pozytywnym wpływem ICT na działanie oraz rozwój demokracji bezpośredniej poprzez zwiększenie platform, za pomocą których obywatele mogą wyrazić swoje zdanie, rozszerzenie dostępności dla osób starszych, chorych oraz wyborców mobilnych (nieznajdujących się podczas głosowania w swoim okręgu wyborczym). Dodatkowo korzystanie z nowych technologii informatycznych i komunikacyjnych wpływa znacząco na obniżenie kosztów oraz na szybkość podliczania głosów.

Druga część książki została zatytułowana *Demokracja bezpośrednia w Polsce i wybranych państwach Europy Wschodniej*. Na tę część składa się dziewięć artykułów. Tutaj też można wyróżnić dwie, komplementarne względem siebie części. Pierwsza część zawiera sześć artykułów, w których autorzy skupiają się szczegółowo na Polsce. W drugiej części natomiast uwaga zostaje przeniesiona na Ukrainę, Białoruś i Rosję. Zabieg ten pozwala czytelnikowi na porównanie narzędzi demokracji bezpośredniej pomiędzy Polską a państwami postradzieckimi. To zabieg użyteczny z kilku względów. Wśród nich należy wymienić chociażby wcześniejszą przynależność tych państw do jednego bloku oraz stosunkowo młode ustroje demokratyczne. Pierwszy artykuł w tej części stanowi próbę odpowiedzi na pytania dotyczące przemian tożsamości społeczeństwa polskiego. Euge-

niesz Ponczek analizuje w swym artykule determinanty i bariery tych przemian na przestrzeni dwudziestu jeden lat od transformacji ustrojowej w Polsce. Wojciech Ziętara dokonuje porównania form demokracji w Polsce do rozwiązań znanych nam z demokracji ateńskiej. Jak wskazuje autor, Polska zmierza do punktu, w którym narzędzia demokracji bezpośredniej będą jedynie instytucjami istniejącymi formalnie, jednak niestosowanymi praktycznie. Artykuł Stefana Stępnia stanowi usystematyzowany przegląd rozwoju i zmian podejścia do narzędzi demokracji bezpośredniej w poszczególnych polskich ugrupowaniach politycznych. Autor dokonał rzetelnej analizy poglądów, wszystkich liczących się partii politycznych, na demokrację bezpośrednią w początkowym okresie istnienia III Rzeczypospolitej.

Dwoje kolejnych autorów, Beata Słobodzian i Leszek Buliński, podjęło się próby analizy funkcjonowania demokracji bezpośredniej w węższym spektrum. Pierwsza praca dotyczy społeczności lokalnych takich jak gminy, natomiast w drugiej autor skoncentrował się na konsultacjach społecznych w przypadku polityki ochrony zdrowia. Kolejne dwa artykuły dotyczą bezpośrednio Ukrainy. Kazimierz Borkowski w swojej pracy prezentuje chronologicznie kształtowanie się ustroju demokratycznego w tym kraju, natomiast Walenty Baluk przedstawia narzędzia demokracji bezpośredniej w tym okresie. Ostatni artykuł tej części to praca Małgorzaty Podolak. Badaczka ta skupia swoją uwagę na referendum przeprowadzonych w państwach postradzieckich.

Kolejna część, zatytułowana *Demokracja bezpośrednia w wybranych państwach Europy Zachodniej*, składa się z dziewięciu tekstów. Badacze skupili tu swoją uwagę na części Europy, w której demokracja jako ustrój ma zdecydowanie większą tradycję niż w przypadku krajów bloku wschodniego. Autorką pierwszego artykułu zawartego w tej części jest Maria Marczevska-Rytko. W sposób przejrzysty i rzetelny badaczka przedstawia ustrój Szwajcarii oraz sposoby, w jaki się wykształcił. Dla pełnego wglądu w specyfikę państwa zostajemy również przez autorkę zapoznani z systemem administracyjnym oraz tradycjami demokratycznymi sięgającymi aż 1291 r. Następnie autorka opierając się na danych statystycznych szczegółowo prezentuje i analizuje narzędzia demokracji bezpośredniej stosowane w Szwajcarii. Rozważania te prowadzą do sformułowania przez badaczkę sześciu wniosków dotyczących demokracji bezpośredniej w Szwajcarii. Taki układ pracy pozwala na swobodny i klarowny wgląd w problematykę demokracji bezpośredniej w Szwajcarii.

Kolejny artykuł również podejmuje temat ustroju Szwajcarii. Autorka, Izabela Rycerska, skupia się bezpośrednio na „Fakultatywnym referendum ustawodawczym” i analizuje tę formę demokracji bezpośredniej, wskazując na fakt, że wbrew głosom sceptyków stosowanie (a nawet nadmiar) tych narzędzi demokracji pozytywnie wpływa na stabilność polityczną, gospodarczą i społeczną Szwajcarii. Pod innym kątem analizuje demokrację bezpośrednią w Szwajcarii Michał Tomczyk. W swojej pracy zwraca on uwagę na możliwy wpływ integracji europejskiej na specyficzny ustrój Szwajcarii.

Kolejne dwa artykuły skupiają się na problematyce demokracji w Wielkiej Brytanii. Jak zauważają ich autorzy, największym obecnym problemem demokracji bezpośredniej w Wielkiej Brytanii jest niska frekwencja wyborców. Trend ten utrzymuje się, a frekwencja oscyluje w okolicach 30–35%. Bartłomiej H. Toszek w swoim artykule koncentruje uwagę na kwestii wpływu demokracji bezpośredniej na rozwój tożsamości regionalnej w Wielkiej Brytanii. Autor przywołuje referenda dewolucyjne, jakie miały miejsce na tamtejszym terenie i dzięki porównaniu wskazuje na różnice w postawach wyborców,

jakie zaszły pomiędzy referendum. Kolejne dwa artykuły autorstwa Pawła Kowalskiego i Andrzeja Kubki omawiają demokrację w państwach skandynawskich. Pierwszy artykuł stanowi przegląd historycznego rozwoju, podstaw prawnych i faktycznego wykorzystywania demokracji bezpośredniej w Danii, Szwecji i Norwegii. Natomiast autor drugiego skupia się na nowych formach demokracji bezpośredniej w tym regionie.

Czwarta część opracowania zatytułowana została *Demokracja bezpośrednia w USA, Kanadzie i Meksyku* i składa się z 4 artykułów. Pierwszy z nich autorstwa Agnieszki Pawłowskiej koncentruje się na „zebraniu miasteczka” jako formie demokracji bezpośredniej. Autorka w swojej pracy przedstawia źródła powstania, ewolucję oraz obecny kształt tej instytucji. Marcin Pomarański w kolejnym artykule analizuje idee radykalnego lokalizmu jako formy inspirowanej demokracją bezpośrednią. Autor przywołuje ateńskie polis jako inspirację dla powstania radykalnego lokalizmu. Artykuł Łukasza Jakubiaka podejmuje tematykę demokracji bezpośredniej na terytorium Kanady. Autor skupił uwagę na wpływie, jaki miało referendum na tworzenie się systemu wyborczego w konkretnych prowincjach tego kraju. Wioletta Biernacka, autorka ostatniego artykułu analizuje wymiar demokracji bezpośredniej w Ameryce Łacińskiej na przykładzie Meksyku. Badaczka dzięki analizie teoretycznej oraz ujęciu historycznemu zaprezentowała różne narzędzia demokracji bezpośredniej funkcjonujące w tym kraju.

Publikację zamyka *Aneks*, który jest próbą dokonania przeglądu istniejących badań nad demokracją bezpośrednią na świecie. Dorota Maj i Anna Rakowska jako autorki tego raportu podkreślają, że ze względów technicznych przedstawione wyniki stanowią efekt uszczegółowionego wyszukiwania. Pomimo ograniczonego zasięgu, zestawienie to jest niezmiernie pomocne zarówno dla polskich, jak i światowych badaczy tego zagadnienia.

Podsumowując całość recenzowanej książki, należy podkreślić wysoki poziom prezentowanych w publikacji prac, co stanowi zasługę tak ich autorów, jak redaktor tomu, Marii Marczewskiej-Rytko. Dzięki różnorodnemu i oryginalnemu podejściu autorów do zagadnienia demokracji bezpośredniej recenzowana książka stanowi znaczący wkład w badania nad tą problematyką zarówno w płaszczyźnie teoretycznej, jak i praktycznej. Polecam tę książkę wszystkim osobom zainteresowanym tematyką szeroko pojętej demokracji bezpośredniej. Z pewnością każdy Czytelnik znajdzie w niej wiele interesujących informacji.

Paweł Jakubowski, rec. [Jakub Józwiak-Di Marcantonio, *Silvio Berlusconi, geniusz mediów i marketingu politycznego*, Wydawnictwo Alta 2, Wrocław 2011, ss. 261]

Silvio Berlusconi jest uważany za jednego z barwniejszych polityków na włoskiej scenie politycznej. Długoletnie rządy (jak na warunki Włoch) sprawowane w latach 1994–1995, 2001–2006, 2008–2011, przerywane były licznymi skandalami i oskarżeniami o nadużycia władzy. Imperium finansowe, którego był założycielem, czyniło go jednym z najbardziej wpływowych i rozpoznawalnych osób w państwie. *Cavaliere*, jak tytułuje go włoska prasa, jako pierwszy wykorzystał potencjał finansowy własnych przedsiębiorstw na tak szeroką skalę w celu stworzenia zaplecza politycznego i zdobycia władzy. Na sukces Berlusconiego złożyło się kilka ważnych czynników, m.in. sytuacja społecz-